

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ З
ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДУ «СИМВОЛДРАМИ»**

А. Ногінська, І. Федорова

Одеський державний аграрний університет

Авторами статті зроблено спробу дослідити рівень формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини факультету ветеринарної медицини і біотехнологій Одеського державного аграрного університету. Розглянуто теоретичні аспекти значення понять «компетенція», «компетентність», «професійно-етична компетентність». Опрацьовано дослідження наукової спільноти у галузі медичної освіти, проблем психології у медичній освіті, компетенцій особистісного професійного розвитку лікаря, формування професійно-етичної компетентності та професійно важливих якостей лікаря ветеринарної медицини. Проаналізовано стан формування сучасного етичного комплексу лікаря ветеринарної медицини. Цей аспект є вкрай необхідним у ході формування професійних компетентностей майбутнього лікаря ветеринарної медицини, навчальної діяльності та практичної підготовки під час навчання за спеціальності 211 Ветеринарна медицина в Одеському державному аграрному університеті. Автори приділили увагу формуванню моральних аспектів здобувачів вищої освіти ОДАУ, які базуються, в першу чергу, на загальноприйнятих цінностях, суспільній думці та особистих переконаннях студентів. На основі моральних аспектів починає формуватися професійно-етична компетентність майбутнього лікаря ветеринарної медицини, який навчається в ОДАУ. Розроблено анкети з тестовими питаннями з метою перевірки сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини, що навчаються в ОДАУ. Основну увагу було приділено вмінням узгоджувати власні інтереси, цілі, мотиви з вимогами та нормами ветеринарних клінік, що є запорукою становлення фахівця – лікаря ветеринарної медицини. Дослідники дійшли до висновку про те, що потрібно посилити знання здобувачів вищої освіти в галузі ветеринарної медицини з професійної етики лікаря ветеринарної медицини в ході лекцій, семінарів, практичних занять, а також під час практики у ветеринарних клініках та на тваринницьких фермах.

Ключові слова: *компетенція; професійна етика; професійно-етична компетентність; лікар ветеринарної медицини; метод «символдрама».*

Вступ. Серед ключових компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній лікар ветеринарної медицини, є професійно-етична компетентність. Вона виступає показником і одночасно результатом професійно-особистісної готовності фахівця до роботи у медичній галузі. Етична компетентність лікаря ветеринарної медицини репрезентує головні регуляції його дій, що

закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і професійно важливих особистісних якостях, забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно професійно-етичних норм. Професійно-етична компетентність дає змогу вирішувати професійні завдання, використовуючи знання професійного і життєвого світу, цінностей і нахилів особистості.

Компетенції – це не просто знання студентів; це знання, які вони можуть застосовувати на практиці. Як зазначено у словнику, такі поняття як «компетенція» і «компетентність» з латинської мови перекладаються як «досягаю, відповідаю, підходжу». Компетенція – це певне право органу чи особи; коло питань, у яких дана особа володіє знаннями і досвідом. У свою чергу «компетентність» – володіння компетенцією, обізнаність з певного питання. Професійно-етична компетентність – це професійна підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності [1, с. 233].

Аналіз останніх досліджень. У працях сучасних науковців, присвячених проблемам медичної освіти, розглядаються різні аспекти проблеми формування професійно-етичної компетентності, зокрема професійно-важливі якості (В. Корзунін та ін.), обґрунтування сучасного етичного кодексу лікаря (С. Вековшиніна, В. Кулініченко, О. Насінник та ін.), особливості професійного особистісного розвитку лікаря (В. Андронов, І. Гурвич, В. Зайцев, Л. Матвеева, О. Одеришева, Т. Рум'янцева та ін.), проблеми психології в медичній освіті (Т. Бухаріна, В. Дуброва, А. Кирпиченко, М. Лапкін, С. Лігер та ін.) тощо [2, с. 55].

Комплексного дослідження формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини на сьогодні немає.

Метою статті є висвітлення результатів застосування методу «символдрами» при формуванні професійно-етичної компетентності у майбутніх лікарів ветеринарної медицини.

Результати дослідження. Дослідники В. Болотов та В. Сериков у статті, присвяченій розгляду компетентнісного підходу, наголошують, що при цьому підході висувається на перше місце не поінформованість учня, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і технічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин. Компетентнісний підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннево-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [3, с. 10-12].

Традиційно прийнято вважати, що структура етичного знання включає шість змістовних блоків: емпірична або описова етика; загальна теорія моралі або філософські проблеми етики; нормативна етика як зведення вимог, приписів суспільства і стереотипів поведінки особистості, її моральних якостей, які відповідають суспільним моральним нормам; теорія морального виховання або педагогічна етика, яка забезпечує засвоєння індивідами встановлених моральних зразків поведінки; професійна етика, яка покликана описати й обґрунтувати

особливості моралі різних професійних груп, виходячи зі специфіки їхньої діяльності; історія етичної думки [4, с. 309].

У контексті нашого дослідження вкрай важливим є розуміння того, що саме у професійній етиці формується система конкретних моральних норм із супутніми їм практичними правилами, які «обслуговують» ту чи іншу галузь людської діяльності. Для цілої низки професій виявилось недостатнім, щоб їхні представники мали ті чи інші трудові навички. Наряду з цим вони повинні володіти і певними морально-вольовими якостями, практикувати у своєму середовищі певні принципи і правила поведінки, які, з одного боку, регулювали б відношення всередині професійної групи, з іншого боку – відношення самої професійної групи до осіб, що користуються її послугами.

У ряді випадків це вимагало навіть вироблення особливих кодексів поведінки, що включали в себе правила, норми, клятви. Все це мало на меті підтримку високого професійного рівня діяльності, престижу, соціальної цінності професії, зміцнення до неї довіри з боку суспільства. Не можна вважати випадковим, що найперші із відомих нам клятв на вірність професійним обов'язкам (клятва Гіппократа, моральні устави жерців, що виконували судові функції, тощо) виникли ще у стародавні часи серед людей, покликаних служити іншим людям.

За висновками Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несена та ін., у галузях, де головним об'єктом діяльності є людина, вона вправі сподіватися і сподівається на ставлення до себе не як до об'єкта зовнішнього впливу, а саме як до людини, тобто розраховує на повагу, розуміння, співчуття та милосердя. Науковці підкреслюють, що названі вище моральні норми є професійно-етичними, тому що їх виникнення і засвоєння не визначаються безпосередньо якимись інституційними умовами (освітою, службовим становищем), а оволодіння ними забезпечується головним чином культурою особистості, її вихованістю, її моральним потенціалом [5, с. 239].

Необхідно відзначити важливість фахової кваліфікації працівника, що, з одного боку, надає право займатися обраною діяльністю, а з іншого боку – визначає ставлення до нього як колег, так і людей, на благо яких спрямована його праця.

Водночас практика показує, що формальна, юридично засвідчена кваліфікація сама по собі не в змозі забезпечити успіх справи. Зазначені норми є професійно-етичними, тому що їхнє виникнення і засвоєння не визначаються безпосередньо певними інституціональними умовами (освітою, посадою), а оволодіння ними забезпечується головним чином культурою особистості, її вихованістю.

Найважливіше розходження між мораллю і правом стосується засобу регулювання поведінки людей. Виконання норм права забезпечується при необхідності примусовими заходами за допомогою спеціального апарату правосуддя, яке здійснюється посадовими особами. Вимоги моралі підтримуються силою загальноприйнятих звичаїв, суспільної думки або особистої переконаності індивідів. Моральна санкція здійснюється мірами

духовного впливу, причому не окремими людьми, наділеними якимись особливими повноваженнями, а всім колективом, соціальною групою, суспільством у цілому. Велика частина суспільних відносин регулюється одночасно нормами як права, так і моралі.

Можна говорити про те, що моральна культура майбутнього лікаря ветеринарної медицини – це якісна характеристика їхнього етичного розвитку і моральної зрілості, що виявляється на трьох рівнях.

По-перше, це культура моральної свідомості, що виражається у знанні майбутнього лікаря ветеринарної медицини моральних вимог суспільства, у їхній спроможності свідомо обґрунтовувати цілі і засоби діяльності. Цей рівень залежить від світогляду особистості, етичних знань і переконань.

По-друге, винятково важливим рівнем, що забезпечує внутрішнє прийняття майбутнього лікаря ветеринарної медицини моральних цілей і засобів, внутрішню готовність до їхньої реалізації, є культура моральних почуттів. Моральна культура припускає не тільки розмежування «добра» і «зла», але і багатство емоційної сфери, здатність до морального резонансу, до співчуття і співпереживання.

І, нарешті, рівень, на якому реалізуються поставлені та прийняті моральні цілі, а правила перетворюються на активну життєву позицію, – це культура поведінки [6, с. 12]. Культура поведінки майбутнього лікаря ветеринарної медицини характеризує їхню спроможність до вибору і до практичної діяльності.

Професійно-етична компетентність за специфікою реалізації належить до так званих надпредметних компетентностей. Вони мають інтегрований характер і поєднують у собі певний комплекс знань, умінь і відносин, які набуваються майбутніми лікарями ветеринарної медицини протягом засвоєння всього змісту професійної освіти. Саме тому нами були визначені такі показники оцінки професійно-етичної компетентності, як: знання загальних морально-етичних цінностей; вміння відстоювати цінність здоров'я і життя тварин; вміння узгоджувати власні інтереси/цілі/мотиви з вимогами і нормами ветеринарних клінік.

Щоб перевірити сформованість професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини ОДАУ були розроблені тестові питання. Так, знання загальних морально-етичних цінностей перевірялося за такими питаннями: «Яка категорія етики відображає моральну цінність?»; «Як називаються правила моральної підготовки?»; «Як називається переживання людиною своєї невідповідності моральним нормам?»; «Розкрийте поняття “моральна свідомість” та “моральний обов'язок”»; «Як стати моральною людиною?»; «Що допускає етика спілкування?».

Вміння узгоджувати власні інтереси/цілі/мотиви з вимогами та нормами ветеринарних клінік перевірялося за такими питаннями, як: «Розкрийте зміст поняття “професійна етика”», «Розкрийте зміст поняття “професійна діяльність лікаря ветеринарної медицини”».

Щодо третього показника оцінювання сформованості професійно-етичної компетентності – вміння узгоджувати власні інтереси/цілі/мотиви з вимогами та

нормами ветеринарних клінік – слід констатувати, що низький рівень виявлено у 40% майбутніх ветеринарних лікарів ОДАУ.

Якісна оцінка отриманих даних щодо професійно-етичної компетентності майбутніми лікарями ветеринарної медицини ОДАУ дозволяє констатувати, що найбільша кількість позитивних відповідей була отримана на запитання про категорію етики як відображення моральної цінності, а найменшу кількість позитивних відповідей було одержано на запитання «Що є пріоритетом для моральної оцінки вчинку людини?». Досить великий процент правильних відповідей дали здобувачі вищої освіти на запитання про соціальне зло та на запитання, пов'язані з предметом та об'єктом етики. А ось запитання, пов'язані з моральною свідомістю, викликали певні труднощі. Можна сказати, що здобувачі вищої освіти в основному обізнані з загально-моральними (духовними) цінностями, але їх знання потребують подальшого поглиблення.

Тестування показало, що здобувачі вищої освіти погано обізнані з професійно-етичними цінностями у ветеринарній галузі. Так, запитання про професійну етику лікаря ветеринарної медицини викликало у здобувачів вищої освіти певні труднощі. Це говорить про те, що вони не мають повного уявлення про особливості майбутньої професійної діяльності.

Відповіді здобувачів вищої освіти показали, що переважна більшість опитаних знає, як стати моральною людиною, і це дуже важливо для людей даної професії. А тестування з питань, пов'язаних із дотриманням етичних норм взаємодії, виявили, що студенти-бакалаври зовсім погано знають, як налагоджувати стосунки з власниками тварин і дотримуватись етичних норм взаємодії. Відсутність цих знань буде заважати в успішній професійній діяльності. Проведене тестування показало, що навіть коли здобувачі вищої освіти мають певні знання з окреслених питань, застосування цих знань у професійній сфері викликає труднощі. Результати тестування свідчать про те, що невеликий процент негативних відповідей був на запитання з етики спілкування та з професійної етики. Майже всі майбутні лікарі ветеринарної медицини ОДАУ правильно вважали, що етика спілкування допускає співпереживання, а професійна етика – це співвідношення інтересів суспільства і гарантії суверенності особистості як носія певної професії, а також високі вимоги до професіонала, у тому числі до його морально-етичного обличчя.

Можна констатувати, що у формуванні професійно-етичної компетентності майбутнього лікаря ветеринарної медицини важлива роль належить навчальному процесу, етико-виховному напрямку лекцій, семінарських і практичних занять. Моральні якості майбутнього лікаря ветеринарної медицини формуються не тільки під час лекцій, семінарських і практичних занять, але і в ході практики в ветеринарних клініках та на тваринницьких фермах.

З метою підвищення рівня сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини ОДАУ нами був застосований психокорекційний метод «символдрама» на семінарських заняттях з навчальної дисципліни «Психологія».

Предметом дослідження був аналіз поведінки студентів під час перебування в образі, побудованого за психокорекційним методом «символдрама» та формування у них професійно-етичної компетентності.

Майбутні лікарі ветеринарної медицини ОДАУ в процесі професійної підготовки вивчають навчальну дисципліну «Психологію», яка має на меті ознайомити здобувачів вищої освіти з основними поняттями і термінами психологічної науки та сформувати професійно-етичні компетентності в ході проведення семінарських занять. У ході вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти отримують знання про напрями психології, такі як: гештальтпсихологія, біхевіоризм, когнітивна психологія, гуманістична психологія, психоаналіз та ін. Враховуючи специфіку професії майбутніх ветеринарних лікарів та те, що великий процент здобувачів вищої освіти даного профілю залишається працювати в місті в ветеринарних клініках нами було розроблене комплексне заняття з елементами «символдрами» в ході навчальної дисципліни «Психологія». Заняття проводилося в два етапи. На першому етапі майбутнім лікарям ветеринарної медицини була прочитана лекція про етику фахівця-аграрія, особлива увага була приділена особливостям професійної етики лікаря ветеринарної медицини. Дане заняття мало на меті закласти теоретичну основу формування професійно-етичної компетентності майбутніх ветеринарних лікарів. Ціллю другого етапу було перевірити засвоєння цих знань на практиці. На другому етапі було розроблене комплексне практичне заняття, яке мало на меті показати особливості застосування напрямку психоаналізу на прикладі психокорекційного методу «символдрама» та довести ефективність його застосування у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини.

«Символдрама» є одним із напрямків психотерапії, що базується на принципах глибинної психології, у якому використовується особливий метод роботи з уявою для того, щоб зробити наочним несвідомі бажання людини, її фантазії, конфлікти і механізми захисту. В основі цього методу лежить теоретична база психоаналізу та виходить з аналізу несвідомої динаміки актуально діючих конфліктів.

Дослідження проводилось після ознайомлення студентів з теоретичним матеріалом про напрями і школи психології та ознайомлення з особливостями емоційно-вольових процесів. Для проведення заняття використовувались елементи психокорекційного методу «символдрами», зокрема студентам було запропоновано інтерактивну техніку «Я в ветеринарній клініці». Перед проведенням заняття було з'ясовано кількість учасників, які вже тимчасово працювали в ветеринарних клініках або проходили в них практику. Таких було 17 учасників. Та тих студентів, хто ще не працював за обраним фахом.

Дослідження проводилося в два етапи. У вправі брали участь 22 студенти третього року навчання спеціальності 211 Ветеринарна медицина факультету ветеринарної медицини та біотехнологій ОДАУ. Після проведеної релаксації студентам було запропоновано уявити візит до ветеринарної клініки в ролі господаря якоїсь тварини, яка потребує допомоги ветеринарного лікаря.

Учасники мали уявити, як вони виглядають, що відчують в момент коли зверталися до ветеринарної клініки за допомогою. Потім уявити собі яка у них тварина і що з нею сталося. Бакалаври мали зацентувати свою увагу на своєму психоемоційному стані, як вони відносилися до ветеринарного лікаря, який оглядав їх тварину, що відчувала тварина в момент її огляду.

Після проведеної вправи бакалаври по-черзі розповіли про те що вони побачили в образі, що вони відчували; яку допомогу хотіли отримати в клініці для своїх тварин; як відчували себе тварини, на їх думку, під час огляду лікарем; чи задоволені вони ставленням лікаря до їх тварини; чи кваліфіковані були дії лікаря.

Після завершення образу учасникам було запропоновано намалювати те, що вони побачили під час виконання завдання. Наведемо кілька прикладів виконання цього завдання учасниками. Майже всі учасники заняття відмітили глибоку стурбованість за здоров'я і життя своїх тварин більше половини, а саме 14 учасників відчували розгубленість у цій ситуації. Кожен господар вимагав від ветеринарного лікаря кваліфікованої допомоги і психологічної підтримки. Майже всі учасники помітили занепокоєння своєї тварини, з якими вони прийшли до клініки. Учасники ділилися своїми враженнями про свої емоційні стани, які вони пережили в образі господарів тварин, а потім поділилися думкою про те, що відчували їх тварини при огляді їх ветеринарним лікарем. Для здобувачів вищої освіти було досить незвично уявити такі переживання.

Такі переживання досить позитивні з погляду на те, що майбутній ветеринарний лікар повинен обов'язково враховувати в якому стані приходять до клініки господарі тварин та самі тварини. Такі уявлення здебільшого у майбутніх фахівців є досить поверховими. Для більшості учасників стало зрозуміло, що їх майбутні пацієнти, як і їх господарі потребують психологічної підтримки.

Після проведеного заняття двоє його учасників замислилися над тим, що можливо навчання в магістратурі краще продовжити за спеціальністю ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза.

Висновки. Після проведених практичних занять з застосуванням психокорекційного методу «символдрама» з майбутніми лікарями ветеринарної медицини ОДАУ, метою яких було формування професійно-етичної компетентності можна констатувати наступне:

1. Елементи методу «символдрама» можуть успішно використовуватися в підготовці майбутніх лікарів ветеринарної медицини;
2. Практичне заняття знайомить здобувачів вищої освіти з релаксацією не тільки теоретично, але й дає можливість відчути її на собі, що є важливо в майбутній роботі лікаря ветеринарної медицини; проведене заняття дало змогу здобувачам вищої освіти краще зрозуміти своїх майбутніх пацієнтів та дотримуватись головного правила лікаря «Не нашкодь».

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. С. 233.
2. Дудікова Л. В. Методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам медичних закладів вищої освіти щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів. Молодь і ринок. 2018. №6 (161). С.55-61.
3. Болотов В. А., Серіков В.В. Компетентная модель от идеи к образовательной программе. Педагогіка. 2003. № 10. С. 10-12.
4. Блощинська В. А. Етика практикум. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 309 с.
5. Сохань Л. В., Єрмаков І. Г., Несен Г. М. Життєва компетентність особистості. Київ : Богдана, 2003. С.83.
6. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С.12.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ С ПРИМЕНЕНИЕМ МЕТОДА «СИМВОЛДРАМЫ»

Ногинская А., Федорова И.

В статті предпринята попытка исследовать уровень формирования профессионально-этической компетентности будущих врачей ветеринарной медицины факультета ветеринарной медицины и биотехнологий Одесского государственного аграрного университета. Рассмотрены теоретические аспекты понятий «компетенция», «компетентность», «профессионально-этическая компетентность». Обработаны исследования научного сообщества в области медицинского образования, проблем психологии в медицинском образовании, компетенций личностного профессионального развития врача, формирования профессионально-этической компетентности и профессионально важных качеств врача ветеринарной медицины. Проанализировано состояние формирования современного этического комплекса ветеринарного врача. Этот аспект является крайне необходимым в ходе формирования профессиональных компетенций будущего врача ветеринарной медицины, учебной деятельности и практической подготовки во время обучения по специальности 211 Ветеринарная медицина в Одесском государственном аграрном университете. Авторы уделили внимание формированию нравственных аспектов соискателей высшего образования ОГАУ, основанные, в первую очередь, на общепринятых ценностях, общественной мысли и личных убеждениях студентов. На основе моральных качеств начинает формироваться профессионально-этическая компетентность будущего врача ветеринарной медицины, который учится в ОГАУ. Разработаны анкеты с целью проверки сформированности профессионально-этической компетентности будущих врачей ветеринарной медицины, обучающихся в ОГАУ. Основное внимание было уделено умениям

согласовывать свои интересы, цели, мотивы с требованиями и нормами ветеринарных клиник, что является залогом становления врача ветеринарной медицины.

Исследователи пришли к выводу о том, что нужно усилить знания соискателей высшего образования в области ветеринарной медицины по профессиональной этике врача ветеринарной медицины в ходе лекций, семинаров, практических занятий, а также во время практики в ветеринарных клиниках и на животноводческих фермах.

***Ключевые слова:** компетенция; профессиональная этика; профессионально-этическая компетентность; врач ветеринарной медицины; метод «символдрама».*

FORMATION OF PROFESSIONAL-ETHICAL COMPETENCE IN FUTURE VETERINARY DOCTORS WITH THE APPLICATION OF THE SYMBOLDRAM METHOD

Noginskaya A., Fedorova I.

The authors of the article have attempted to investigate the level of formation of professional and ethical competence of future veterinary medicine doctors of the Faculty of Veterinary Medicine and Biotechnology of Odessa State Agrarian University.

The theoretical aspects of the meaning of the terms "competence", "competency", "professional and ethical competency" are considered. The research of the scientific community in the field of medical education, problems of psychology in medical education, competences of personal professional development of the doctor, formation of professional-ethical competence and professionally important qualities of the veterinary medicine doctor was carried out. The state of formation of the modern ethical complex of veterinary medicine doctor is analyzed. This aspect is indispensable in the course of forming the professional competencies of the future veterinary medicine doctor, learning activity and practical training while studying in the specialty 211 Veterinary Medicine at the Odessa State Agrarian University. The authors paid attention to the formation of moral aspects of higher education students of OSAU, which are based, first of all, on the common values, public opinion and students' personal beliefs. The professional and ethical competence of the future veterinary doctor studying at the OSAU is beginning to emerge on the basis of moral aspects. In the article developed questionnaires to test the ethical competence of future veterinary doctors studying at the OSAU. The main attention was paid to the ability to reconcile their own interests, goals, motives with the requirements and standards of veterinary clinics, which is the key to becoming a veterinarian specialist. Researchers have come to the conclusion that it is necessary to increase the knowledge of applicants of higher veterinary education in the field of professional ethics of veterinary medicine during lectures, seminars, workshops, as well as during practice in veterinary clinics and animal farms.

***Key words:** competence; professional ethics; professional and ethical competence; doctor of veterinary medicine; Symboldram method.*